

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

نشر اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند بجان و اعتماد به این که عالم محضر خداست و بهواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، مادانشجویان و اعضاء هیئت علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بهکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و محافظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تعد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بهکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه های غیر علمی می آلائند.



معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

تعهد اصالت رساله یا پایان نامه تحصیلی

اینجانب **محمد کاظم مرزبان** دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته روانشناسی تربیتی که در تاریخ ۱۳۹۲/۴/۲۳ از پایان نامه خود تحت عنوان "تأثیر آموزش مهارت‌های فراشناختی بر خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر فیروزآباد" با کسب نمره ۱۷/۹۰ دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

(۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آنرا در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

(۲) این پایان نامه قبلاً برای هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

(۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

(۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: محمد کاظم مرزبان

تاریخ ۱۳۹۲/۴/۲۳

امضاء



دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، گروه روانشناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A) در رشته روانشناسی تربیتی

عنوان:

تأثیر آموزش مهارت‌های فراشناختی بر خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دوره

متوسطه شهر فیروزآباد

استاد راهنما:

دکتر سلطانه‌لی کاظمی

استاد مشاور:

دکتر حجت‌اله جاویدی

نگارش:

محمد کاظم مرزبان

تابستان ۱۳۹۲



صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو: محمد کاظم مرزبان در تاریخ ۱۳۹۲/۴/۲۳ رشته: روانشناسی تربیتی

از پایان نامه خود با عنوان: تأثیر آموزش مهارت‌های فراشناختی بر خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر فیروزآباد

با درجه عالی و نمره ۱۷/۹۰ دفاع نموده است.

امضاء اعضای هیات داوری	سمت	نام و نام خانوادگی اعضای هیات داوری
	استاد راهنما	۱ - دکتر سلطانه علی کاظمی
	استاد مشاور	۲ - دکتر حجت الله جاویدی
	استاد داور	۳ - دکتر مجید برزگر

مدیر/معاونت پژوهشی
مهر و امضاء

مراتب فوق مورد تایید است.

به مصداق «من لم یسکر المخلوق لم یسکر الخالق» بسی شایسته است از استادان

فریخته و فرزانه جناب آقایان دکتر سلطانعلی کاظمی و دکتر حجت‌اله جاویدی

که با کرامتی چون خورشید، سرزمین دل را روشنی بخشیدند و گلشن سرای علم و

دانش را بار بهمنی‌های کارساز و سازنده بارور ساختند؛ تقدیر و تسکیر بنامیم.

(ویرگیتم ویه علمم الکتاب و الحکم).

معلم، معامت ز عرش برتر باد همیشه تو سن اندیشه ات مظفر باد

به نکته‌های دلاویز و گفته‌های بلند صحیفه‌های سخن از تو علم پرور باد

سگر خدا که هر چه طلب کردم از خدا بر نهی‌های همت خود کامران شد

تقدیم به

پدر بزرگوارم به استواری کوه،

مادر عزیزم به زلالی چشمه،

همسر نفیس و مهربانم به صمیمیت باران،

فرزندان عزیزم زهرا و علی و ابوالفضل به طراوت شبنم.



فهرست مطالب

عنوان	صفحه
بسم الله الرحمن الرحيم.....	الف
مشور اخلاقی.....	ب
تعهد اصالت پایان نامه.....	ج
صفحه مشابه روی جلد پایان نامه.....	د
تأییدیه هیأت داوران.....	ه
سپاسگزاری.....	و
تقدیم.....	ز
چکیده.....	

فصل اول: کلیات تحقیق

مقدمه.....	۱
بیان مسئله.....	۴
اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۷
اهداف تحقیق.....	۱۱
فرضیه‌های پژوهش.....	۱۱
تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها.....	۱۱

فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق

الف) مبانی نظری.....	۱۵
خودکارآمدی.....	۱۵
نظریه شناختی آلبرت بندورا.....	۱۶
چگونه خودکارآمدی رشد پیدا می کند؟.....	۱۹
رابطه خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی.....	۲۲
عملکرد تحصیلی.....	۲۲
تعریف عملکرد تحصیلی.....	۲۴
عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان.....	۲۴
امکانات و فضای مناسب آموزشی.....	۲۶
برنامه‌ریزی‌های آموزشی.....	۲۶

۲۷	رابطه عملکرد تحصیلی و فراشناخت.....
۲۸	فراشناخت.....
۲۸	تعریف فراشناخت.....
۲۹	عوامل به وجود آورنده فراشناخت.....
۲۹	ضرورت آموزش مهارت فراشناخت.....
۳۱	الگوهای آموزشی مبتنی بر فراشناخت.....
۳۳	نقش مهارت فراشناخت در فرآیند یادگیری.....
۳۴	نقش فراشناخت در ارتباط با مدرس و فراگیر.....
۳۵	مهارت‌های فراشناختی چگونه به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا یاد بگیرند؟.....
۳۶	راهبردهای فراشناختی؛ تدریس و سنجش.....
۴۱	روش تدریس مبتنی بر نظریه فراشناخت.....
۴۱	مفاهیم اساسی روش تدریس فراشناختی.....
۴۲	مراحل اجرای روش تدریس فراشناخت.....
۴۳	تمایز شناخت و فرا شناخت.....
۴۴	تأثیر فراشناخت بر شناخت.....
۴۵	تقسیم بندی های فراشناخت.....
۴۵	دیدگاه فلاول.....
۴۵	دانش فراشناختی.....
۴۶	تحول فراشناخت.....
۴۷	محیط‌های یادگیری فراشناختی.....
۴۹	تأثیر فراشناخت بر یادگیری.....
۴۹	مفهوم فراشناخت.....
۵۳	مؤلفه‌های فراشناخت.....
۵۳	دانش فراشناختی.....
۵۳	تجربه فراشناختی.....
۵۶	راهبردهای فراشناختی.....
۵۸	کاربردهای آموزشی.....
۶۰	کمک به رشد فراشناخت در دانش‌آموزان.....
۶۱	راهبردهای توسعه ی فراشناخت.....

۶۲	رابطه شناخت و فراشناخت
۶۲	روابط بین اجزاء فراشناخت
۶۴	ارتباط پیچیده بین شناخت و فراشناخت
۶۶	خودکار بودن در مقابل آگاهانه بودن پردازش های فراشناختی
۶۸	ب) پیشینه تحقیق
۷۶	جمع بندی

فصل سوم: روش تحقیق

۷۷	روش پژوهش
۷۸	جامعه آماری
۷۸	نمونه و روش نمونه گیری
۷۹	ابزار جمع آوری داده ها
۸۵	متغیرهای پژوهش
۸۵	روش جمع آوری اطلاعات
۸۵	روش تجزیه تحلیل اطلاعات
۸۶	ملاحظات اخلاقی

فصل ۴: نتایج و تحلیل یافته ها

۸۸	الف - یافته های توصیفی
۹۱	ب- یافته های استنباطی

فصل ۵: بحث و نتیجه گیری

۹۵	خلاصه پژوهش
۹۶	بحث و نتیجه گیری
۱۰۰	دستاوردهای اصلی پژوهش
۱۰۱	محدودیت های پژوهش
۱۰۱	پیشنهاد های پژوهشی
۱۰۳	فهرست منابع

پیوست‌ها

- I پیوست الف) پرسشنامه عملکرد تحصیلی
- III پیوست ب) پرسشنامه خودکارآمدی
- IV پیوست ج) داده‌های خام آماری

چکیده انگلیسی

صفحه مشابه روی جلد به انگلیسی

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲: مقایسه ویژگی‌های دانش‌آموزان با خودکارآمدی بالا و پایین.....	۱۹
جدول ۲-۲: راهبردهای فراشناختی.....	۵۸
جدول ۱-۳: نتایج و ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس خودکارآمدی و سه عامل مربوطه.....	۸۰
جدول ۲-۳: نحوه اجرای آموزش روی گروه آزمایش (درس شیمی).....	۸۴
جدول ۱-۴: میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمرات خودکارآمدی گروه‌های آزمایش و کنترل در پیش‌آزمون و پس‌آزمون.....	۸۸
جدول ۲-۴: میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمرات عملکرد تحصیلی گروه‌های آزمایش و کنترل در پیش‌آزمون و پس‌آزمون.....	۸۹
جدول ۳-۴: میانگین و انحراف معیار نمرات خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان گروه آزمایش و کنترل در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به تفکیک جنسیت.....	۹۰
جدول ۴-۴: آزمون تحلیل کوواریانس (ANCOVA) روی میانگین نمره‌های پس‌آزمون خودکارآمدی دانش‌آموزان گروه‌های آزمایش و کنترل با کنترل پیش‌آزمون.....	۹۱
جدول ۵-۴: آزمون تحلیل کوواریانس (ANCOVA) روی میانگین نمره‌های پس‌آزمون عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان گروه‌های آزمایش و کنترل با کنترل پیش‌آزمون.....	۹۲
جدول ۶-۴: نتایج تحلیل کوواریانس نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون خودکارآمدی دانش‌آموزان با کنترل جنسیت.....	۹۳
جدول ۷-۴: نتایج تحلیل کوواریانس نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان برحسب جنسیت.....	۹۴

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تبیین اثربخشی آموزش مهارت‌های فراشناختی بر خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی در بین دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر فیروزآباد فارس اجرا شد. طرح پژوهش شبه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون همراه با گروه کنترل بود. نمونه آماری شامل ۸۰ نفر دانش‌آموز دختر و پسر سال اول متوسطه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی به عنوان گروه‌های، آزمایش و کنترل انتخاب شدند. از همه گروه‌ها پیش‌آزمون گرفته شد. گروه آزمایش در طی هشت جلسه نود دقیقه‌ای تحت آموزش مهارت‌های فراشناختی در درس شیمی قرار گرفتند. پس از اجرای آموزش، پس‌آزمون روی همه گروه‌ها اجرا شد. ابزار اندازه‌گیری، پرسشنامه استاندارد سنجش خودکارآمدی عمومی شرر و پرسشنامه سنجش عملکرد تحصیلی (EPT^۱) بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی از تحلیل کوواریانس (آنکوا) استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که آموزش مهارت‌های فراشناخت موجب افزایش خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی در گروه آزمایش شده است. نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد که بین دانش‌آموزان گروه کنترل و آزمایش از نظر افزایش خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی تفاوت معنادار وجود دارد. اما در اثر آموزش بر حسب جنسیت تفاوت معناداری مشاهده نشد.

واژه‌های کلیدی: آموزش، فراشناخت، خودکارآمدی، عملکرد تحصیلی.

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

رشد و بالندگی هر جامعه‌ای مرهون نظام آموزشی آن جامعه است. مدیریت جدید در آموزش و پرورش، همانند مدیریت در حوزه‌های گوناگون دیگر نظیر تجارت و بر پرورش منابع انسانی تأکید دارد. مدرسه به مثابه سازمانی که، برای حصول به اهداف تعیین شده به فعالیت منابع انسانی خود نیاز دارد. اهداف زمانی برآورده خواهد شد که در کنار فراهم‌آیی امکانات مادی، فضای کار، بودجه و..... منابع انسانی مدرسه هم رشد مطلوبی داشته باشند. توسعه و بالندگی منابع انسانی مدرسه، افزون بر کوشش‌های فردی منابع انسانی، برای ایجاد فرصت جهت بالندگی به تدبیر نیاز دارد.

پیش از این، معلمان و مربیان بودند که نحوه تدریس را مشخص می‌کردند. ولی امروزه، نظر بر آن است که روش تدریس باید با نحوه یادگیری فرد آموزنده هم‌خوان باشد. تبعیت نکردن از این اصل به معنای غفلت کردن از امکاناتی است که معلم بر پایه آنها می‌تواند به غنی‌سازی فرایند یاددهی - یادگیری بپردازد. در نظام‌های

آموزشی و پرورشی پیشرفته تلاش می‌گردد برنامه‌ریزی درسی و طراحی روش‌های تدریس و نیز تدوین فعالیت‌های یادگیری بر پایه نظریه فراسناخت شکل گیرد (آقازاده، ۱۳۸۴).

بالندگی حرفه‌ای معلمان در گرو فراگیری دانش و مهارت‌هایی است که حاصل پژوهش و اندیشه‌ورزی مربیان متخصص در امر آموزش و پرورش به شمار می‌رود. نظریه فراسناخت^۱، که از نظریه‌های نوین در حوزه آموزش و پرورش است، در بالندگی حرفه‌ای معلمان و مدیران اثر مثبتی می‌گذارد. معلمان در مدارس باید ابتدا دانش‌آموزان را به روش دریافت، پردازش و نگهداری و انتقال درست اطلاعات فرا خوانند و سپس آن‌ها را ترغیب کنند تا جریان فعالیت‌های ذهنی را که انجام می‌دهند، مورد بازنگری و اصلاح قرار دهند (روبرت‌جی، شفر، ۱۹۸۷). اگرچه نظریه پردازان شناختی - اجتماعی^۲ بر اهمیت یادگیری در درک رفتار انسان تأکید دارند ولی آن‌ها از نظریه سنتی یادگیری و تقویت فاصله گرفته، بر اهمیت فرآیندهای شناختی تأکید می‌کنند.

بندورا^۳ (۱۹۷۷) به ویژه بر اهمیت ادراک فرد از خود کارآمدی به عنوان میانجی شناختی عمل انسان تأکید دارد. خودکارآمدی^۴ به ارزشیابی‌های شخصی افراد از قابلیت‌های عملکرد بر روی تکلیف یا مسائل خاص اشاره می‌کند. خودکارآمدی ادراک شده می‌تواند در زمینه‌های پیشرفت و عملکرد بر روی رفتار اثر بگذارد. حل یک مساله یا با موفقیت کامل کردن یک تکلیف تجربه هیجانی مثبتی را ایجاد می‌کند که به نوبه خود تمایل به درگیری در تلاش‌های در حد تسلط را برای آینده در فرد ایجاد می‌کند (آلن^۵، ۲۰۰۲). بسیاری از رفتارهای انسان با مکانیزم نفوذ بر خود برانگیخته و کنترل می‌شوند؛ که یکی از مکانیزم‌های نفوذ بر خود، خودکارآمدی شخصی است (بندورا، ۱۹۹۷).

عملکرد و یادگیری انسان متأثر از گرایش‌های شناختی، عاطفی و احساسات، انتظارات، باورها و ارزش‌هاست. انسان موجودی فعال است و بر رویدادهای زندگی خود اثر می‌گذارد. انسان تحت تأثیر عوامل روان‌شناختی است و به طور فعال در انگیزه‌ها و رفتار خود اثر دارد. بر اساس نظریه بندورا، افراد نه توسط نیروهای درونی رانده می‌شوند، نه محرک‌های محیطی آن‌ها را به عمل سوق می‌دهند، بلکه کارکردهای روان شناختی، عملکرد، رفتار، محیط و محرکات آن را تعیین می‌کند.

۱-metacognition
۲-Social cognition
۳-Bandura
۴-Self-efficacy
۵- Allen

شناخت عوامل مؤثر بر یادگیری، جهت ارتقاء سطح عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، یک هدف اساسی در اغلب پژوهش‌های تربیتی بوده است که به دنبال آن، الگوهای مختلفی از یادگیری مدرسه ارائه شده است. در یک فراتحلیل جامع بر روی ۱۷۲ منبع در زمینه یادگیری، از جمله کتاب و گزارش‌های پژوهشی، یک چارچوب مفهومی شامل ۲۲۸ متغیر مؤثر بر یادگیری مدرسه را در ۳۰ مقیاس و درون ۶ گروه سازمان‌دهی و گزارش دادند که متغیر فراشناخت از گروه متغیرهای دانش‌آموزی با بالاترین میانگین در بین کل متغیرها به عنوان یک عامل بسیار مهم شناخته شده که در متون علمی معاصر تأکید فراوانی شده است (وانگ و همکاران^۱، ۲۰۰۳).

دانش‌آموزان مدارس از طریق مهارت‌های فراشناختی می‌توانند به اهداف مختلفی نایل آیند از جمله: انجام پیش‌بینی‌های لازم در مورد آنچه خوانده‌اند - تحلیل موقعیت آموزشی و حل مسأله و ربط اندیشه مختلف به ساختار فعلی دانش "پرسش از خود" تشخیص روابط "تجسم مطالب در ذهن" تشخیص اینکه چه وقت کمک بخواهند "بیان اندیشه‌های مهم مطالب خواندنی به زبان خود (بلکی^۲، اسپنس^۳، ۲۰۱۲).

در این راستا یکی از رویکردهای مؤثر در فرایند آموزش و تدریس توجه به مهارت‌های فراشناختی می‌باشد. فراشناخت یا «یادگیری چگونه یادگرفتن» اولین بار توسط فلاول^۴ (۱۹۷۶) مطرح گردید. از آن زمان تاکنون پژوهش‌های بسیاری در رابطه با تأثیر راهبردهای فراشناختی بر عملکرد دروس مختلف تحصیلی و نیز رابطه‌ی آن با سایر جنبه‌های رفتار انسانی انجام شده است، که نتایج اکثریت این پژوهش‌ها حکایت از تأثیر مثبت آموزش فراشناختی و استفاده از راهبردهای فراشناختی بر عملکرد دروس مختلف و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. فراشناخت یک سازه روان‌شناختی و یک بعد تفکر است که چندین چهره دارد. فراشناخت "دانش یا آگاهی فرد از نظام شناختی خود"، "دانستن در باره دانستن" تفکر در باره فکر کردن"، "اداره کردن تفکر"، "برج کنترل رفتار" یادگیری چگونه یادگرفتن و گسترش مجموعه‌ای از فرایندهای فکری است که می‌تواند برای حل مسائل جدید، نو و چالش‌انگیز کاربرد داشته باشد (شعبانی، ۱۳۸۲).

هدف اصلی آموزش و پرورش یا تعلیم و تربیت این است که در رفتار فرد، یعنی در دانش، مهارت‌ها، عادات و نگرش‌های او تغییر مثبت ایجاد کند. برای رسیدن به این هدف اتخاذ شیوه‌ها و روش‌های نوین لازم و ضروری است. برای افزایش کارایی و بهره‌وری در تدریس و مشاوره، مربیان تعلیم و تربیت نظریه‌ها و

۱- Wang, Prins & Elshout
۲- Blky
۳- Espans
۴- Felavell

روش‌های مختلفی را پیشنهاد کرده‌اند که متناسب با تحولات دانش تعلیم و تربیت برخی از این روش‌ها جدید و نوین هستند که فراشناخت یکی از این شیوه‌ها است.

یافته‌های پژوهشی وسیعی درباره نقش فراشناخت در زمینه‌هایی نظیر حل مسأله، خواندن، نگارش، یادگیری و... حکایت از آن دارد که نظام فعلی آموزش و پرورش را باید در جهت تأکید بر فراشناخت حرکت داد. اگر آموزش و پرورش به دنبال تربیت دانش‌آموزانی است که بتوانند از عهده‌ی حل مسایل مختلف جامعه‌ی متحول فردا برآیند و مسئولیت یادگیری خویش را برعهده گیرند باید فراشناخت را در برنامه‌های خود وارد کنند و به آموزش مهارت‌های فراشناختی پردازند. زیرا مهارت‌های فراشناختی به افراد کمک می‌کند تا خودشان را با موقعیت‌های جدید سازگار کنند. بسیاری از صاحب‌نظران از جمله جکوبسن بر این عقیده هستند که هرگونه اصلاح در نظام تربیتی، مستلزم در نظر گرفتن یافته‌های پژوهش‌های فراشناختی و استفاده از آن‌ها در برنامه‌های آموزشی است (فولادچنگ، ۱۳۸۴).

بیان مسئله

عملکرد تحصیلی در امر آموزش و ارتقاء سطح کیفی آن از دغدغه‌های متولیان تعلیم و تربیت و خانواده‌ها در همه‌ی جوامع امروز بشر می‌باشد. با وجود این تفکر که موفقیت آینده‌ی افراد وابسته به عملکرد در امر تحصیل می‌باشد، پژوهشگران همواره در پی راه‌هایی در جهت افزایش آن بوده‌اند و عملکرد تحصیلی ضعیف، نوعی نگرانی و اضطراب در دانش‌آموز و خانواده‌ها ایجاد می‌کند. مسائل مربوط به آموزش و پرورش و موضوعاتی از قبیل افت تحصیلی و پیشرفت تحصیلی هر ساله موضوع بسیاری از پژوهش‌های علمی می‌باشد.

بدیهی است که شناسایی عوامل مرتبط با افت، پیشرفت و عملکرد تحصیلی و ارائه راهکارهای علمی جهت ارتقاء آن می‌تواند در افزایش سطح کیفی تحصیل و آموزش از ارزش و اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. نظام‌های آموزشی تلاش می‌کنند تا خود را با تحولات جدید در علوم و فنون و نیازهای عرصه‌ی زندگی آدمی، هماهنگ و ضمن پیش‌بینی این تغییرات، رویکردها و الگوهای آموزشی مناسب را تدوین و ارائه دهند. برخی از صاحب‌نظران، دره‌های تحصیلی پایین‌تر را مناسب‌ترین فرصت برای فراگیری و سرآغاز رشد استعدادهای کودک می‌دانند (صافی، ۱۳۸۲).

یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که انتظار موفقیت و اعتقاد به حصول آن در حوزه‌های ویژه عملکرد تحصیلی، منجر به انتخاب راهکارهای سازگارانه‌تر و مؤثرتری برای یادگیری می‌گردد، عملکرد تحصیلی فراگیرانی که از خود کارآمدی قوی برخوردار نیستند، کمتر خواهد بود (پینتریک^۱، ۱۹۹۰).

دانش‌آموزان با عملکرد تحصیلی بالا، راهبردهای یادگیری خودتنظیمی سازش یافته و الگوهای انگیزشی را در هنگام انجام دادن تکالیف، مثل کوشش برای موفقیت، لذت بردن از چالش‌های فعالیت، استفاده مناسب از راهبردهای یادگیری، تنظیم کردن اهداف ویژه و نشان دادن سطح بالایی از احساس خودکارآمدی از خود نشان می‌دهند. در مقابل دانش‌آموزان با عملکرد تحصیلی پایین کمتر تلاش می‌کنند و علاقه کمتری به انجام فعالیت‌ها دارند. آنها به تنظیم اهداف ویژه و راهبردهای یادگیری قادر نیستند، خودکارآمدی پایینی دارند و به ندرت به سطح بالای موفقیت می‌رسند. بنابراین خودکارآمدی در یادگیری از اهمیت بسزائی در تعلیم و تربیت برخوردار است و نفوذ و گسترش آن‌ها بر حیطه‌های گوناگون زندگی از جمله زندگی تحصیلی و آموزشگاهی قابل توجه است (پاجارس و میلر^۲، ۱۹۹۴).

بندورا (۱۹۹۷) مطرح می‌کند که خودکارآمدی، توان سازنده‌ای است که بدان وسیله، مهارت‌های شناختی، اجتماعی، عاطفی و رفتاری انسان برای تحقق اهداف مختلف به گونه‌ای اثربخش ساماندهی می‌شود. به نظر وی داشتن دانش، مهارت‌ها و دستاوردهای قبلی افراد پی‌بینی کننده‌های مناسبی برای عملکرد آینده افراد نیستند، بلکه باور انسان درباره توانائی‌های خود در انجام آن‌ها بر چگونگی عملکرد خویش مؤثر است.

انسان‌ها دارای نوعی نظام خودکنترلی و نیروی خودتنظیمی هستند و توسط آن نظام بر افکار، احساسات و رفتارهای خود کنترل دارند و بر سرنوشت خود نقش تعیین کننده‌ای ایفا می‌کنند. بدین ترتیب رفتار انسان تنها در کنترل محیط نیست بلکه فرایندهای شناختی نقش مهمی در رفتار آدمی دارند. خودشناسی از طریق پردازش مهارت‌های شناختی، انگیزشی و عاطفی که عهده‌دار انتقال دانش و توانائی‌ها به رفتار ماهرانه هستند، فعال می‌شود.

در نتیجه خودکارآمدی به داشتن مهارت یا مهارت‌ها مربوط نمی‌شود، بلکه داشتن باور به توانایی انجام کار در موقعیت‌های مختلف شغلی، اشاره دارد. باور کارآمدی عاملی مهم در نظام سازنده شایستگی انسان است.

۱- Pintrich
۲- Pagars & Milr

انجام وظایف توسط افراد مختلف با مهارت‌های مشابه در موقعیت‌های متفاوت به صورت ضعیف، متوسط و یا قوی و یا توسط یک فرد در شرایط متفاوت به تغییرات باورهای کارآمدی آنان وابسته است.

بر طبق این روابط، چنین پیش‌بینی می‌شود که با تجربه مستقیم آموزش مهارت‌های فراشناختی در عرصه‌های زندگی تحصیلی، ادراکات خودکارآمدی دانش‌آموزان به تغییرات مثبت منجر می‌شود. پژوهش (شانک^۱ ۲۰۰۲) نشان می‌دهد که برخی متغیرهای میانجی در روابط دوسویه هدف‌گذاری- خودکارآمدی مداخله می‌کند و اثرات هدف‌گذاری بر خودکارآمدی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در این بین نقش فرایندهای شناختی از جمله مهارت‌های فراشناختی تأکید شده است (هایدر^۲، ۱۹۵۸؛ راتر^۳، ۱۹۷۲؛ سلیگمن^۴، ۱۹۸۶؛ والترز^۵، ۱۹۹۶، به نقل از صفری و همکاران ۱۳۹۰).

از نظر کاربردی، با روشن شدن خصوصیات شخصیتی افراد خود کارآمد و پژوهش‌های دیگری که در خصوص نحوه شکل‌گیری این خصوصیات انجام شده است می‌توان به عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان کمک‌های شایان و مؤثری نمود و علاوه بر آن اثرات پرورشی آن نظیر اتکاء به نفس^۶، کنترل خویش^۷ و مسئولیت‌پذیری^۸ را نیز مورد توجه قرار داد.

عواملی که عملکرد تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند، از گذشته تا کنون مورد توجه مربیان تعلیم و تربیت بوده است، یکی از این عوامل مهارت‌های فراشناختی و آموزش‌های این مهارها است. در سال‌های اخیر در کشورهای پیشرفته بر آموزش مهارت‌های فراشناختی و ترغیب فعالیت‌های فراشناختی در بین دانش‌آموزان تأکید زیادی شده است.

مهارت‌های فراشناختی فرایندهای نظارتی هستند که از راه تجربه و آموزش صحیح بدست می‌آیند با توجه به اینکه افراد از لحاظ آموزش‌پذیری و از نظر شناختی- رفتاری با هم متفاوتند بنابراین لازم است که شیوه خودگردانی (از بعد رفتاری) و شیوه مسأله‌گشایی (از بعد شناختی) کاملاً برای دانش‌آموزان آموزش داده شود تا از این طریق بتوان به اهداف مورد نظر دست یافت. در این میان تسهیل و انتخاب شرایط مناسب برای گذر از آموزش مبتنی بر حافظه پروری و یادگیری سنتی به یادگیری فعال متکی به روش‌های فراشناختی از

۱- Shank
۲- Hayder
۳- Rater
۴- Sligmen
۵- Valterz
۶- Self - reliance
۷- Self - Control
۸- Responsibility

اهمیت فراوانی برخوردار است (بیر^۱، ۱۹۸۷) بیکر و براون^۲ (۲۰۰۲)، فراشناخت را دانش و کنترل فرد بر تفکر و فعالیت‌ها یادگیری خود تعریف می‌کنند.

روش‌های تدریس و آموزش موجود در منطقه‌ی مورد پژوهش بیشتر سنتی بوده، مربیان فقط اطلاعات را انتقال می‌دهند و تأکیدی بر یادگیری ندارند، آن‌ها خود گرداننده‌ی کلاس هستند در صورتی که طبق شیوه‌های نوین تدریس دانش‌آموزان باید در کلاس درس فعال، در بحث‌های گروهی شرکت کنند مربی با طرح سوال، کلاس را به چالش بکشد تا عدم تعادل در ذهن دانش‌آموزان بوجود آید تا آن‌ها از طریق حل مساله، تفکر و استفاده از راهبردهای یادگیری مطالب را جمع‌بندی و دوباره به تعادل برسند. یادگیری کسب توانایی است و باید منجر به تغییر رفتار در فراگیر شود که این کمتر در کلاس درس اتفاق می‌افتد. مربیان امروز باید استفاده از این شیوه‌های تدریس را در برنامه کار خویش دهند.

یکی از این روش‌های نوین تدریس، آموزش مهارت‌های فراشناخت است. به اعتقاد صاحب‌نظران پارادایم سنتی بر "انتقال دانش" و تأکید بر "نتیجه"^۳ ولی پارادایم جدید بر "تولید دانش" و تأکید بر "فرایند"^۴ استوار است. بر این اساس با دگرگونی نقش معلمان در فرایند یاددهی - یادگیری مسئولیت‌های جدیدی برای یادگیرندگان مطرح خواهند کرد بدین معنی که یادگیرندگان در پارادایم جدید، افرادی فعال، مشارکت‌جو، خودانگیخته، مستقل، مسئولیت‌پذیر، خودارزشیاب خواهند شد.

بدین ترتیب پژوهشگر نیز در این پژوهش در پی پاسخ به این سؤال می‌باشد که آیا آموزش مهارت‌های فراشناختی بر خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد؟

اهمیت و ضرورت تحقیق

موضوع آموزش، تدریس و یادگیری و عوامل مؤثر بر راه‌های بهبود آن از دغدغه‌های متخصصین حوزه تعلیم و تربیت می‌باشد. ارزش تعلیم و تربیت آدمی و زیان‌های که بر اثر فقدان آن دامن گیر فرد و جامعه می‌شود از سویی، و احتمال انحراف آن از روند صحیح در مدت طولانی رشد کودک از سویی دیگر، ایجاب می‌کند که فعالیت‌های مربوطه مورد توجه ویژه قرارگیرد و متخصصین در جستجوی راه‌هایی باشند که به کمک آن نه تنها

۱- Beyer
۲- Biker&Brown
۳- Product
۴- Process